

7-ASIS FIZIKOS TURNYRAS
13-oji užduotis Nr. FT7-13 / 2014 03 26 – 2014 04 23

Užtrumpinto reostato išdaigos

Sąlyga / FT7-13 ▼

Yra 10 cm ilgio 20Ω elektrinės varžos reostatas ir 1Ω vidinės varžos elektros srovės šaltinis. Abu reostato galai yra prijungti prie vieno šaltinio poliaus, o šliaužiklis – prie kito poliaus. Matuojant elektros srovės stiprį šaltinyje yra nustatyta, kad stumdant reostato šliaužiklį jis kinta 1 A – 6 A ribose.

1. Nubrėškite junginio elektrinę schemą.
2. Raskite šaltinio elektrovarą.
3. Kokiose ribose kinta įtampa tarp šaltinio gnybtų?
4. Kaip priklauso galia reostate nuo šliaužiklio padėties? Pateikite šią priklausomybę ir grafiškai.

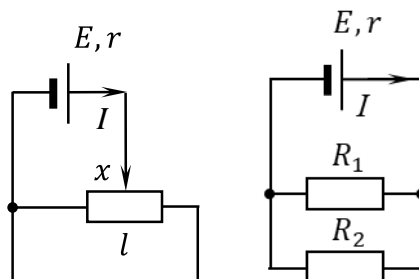
Užduotį parengė Vilniaus universiteto Taikomųjų mokslų instituto direktoriaus pavaduotojas, Vilniaus universiteto Fizikos fakulteto Puslaidininkių fizikos katedros docentas, mokyklos „Fizikos olimpas“ direktorius, jos steigėjų tarybos narys ir dėstytojas dr. Stasys Tamošiūnas

▲ Šis tekstas svetainėje www.olimpas.lt nuolat skelbiamas nuo 2014 03 26.

Aiškinamasis sprendimas / FT7-13 ▼

Duota: $l = 10$ cm; $R = 20 \Omega$; $r = 1 \Omega$; $I = (1 - 6)$ A.

Rasti: E ; U_{min} ; U_{max} ; $P(x)$.

Reostato šliaužiklį pastūmus į dešinę nuotoliu x , šaltinio apkrovą sudaro lygiagrečiai sujungtos reostato dalių varžos $R_1 = \frac{Rx}{l}$ ir $R_2 = \frac{R(l-x)}{l}$. Elektros srovės stipris pagal Omo dėsnį:

$$I = \frac{E}{r + \frac{R_1 R_2}{R_1 + R_2}} = \frac{E}{r + \frac{Rx(l-x)}{l^2}}$$

Elektros srovė yra stipriausia (šaltinis užtrumpintas – įtampa tarp jo gnybtų $U_{min} = 0$), kai reostato šliaužiklis yra kraštinėse padėtyse: $x_1 = 0$; $x_2 = l$. Tada elektrovara:

$$E = I_{max} r; E = 6 \cdot 1 = 6 \text{ (V)}.$$

Elektros srovė yra silpniausia, kai $x_3 = 0,5l$, tai elektrovarą galime rasti ir taip:

$$E = I_{min} (r + 0,25R); E = 1(1 + 0,25 \cdot 20) = 6 \text{ (V)}.$$

Tada įtampa tarp šaltinio gnybtų yra didžiausia:

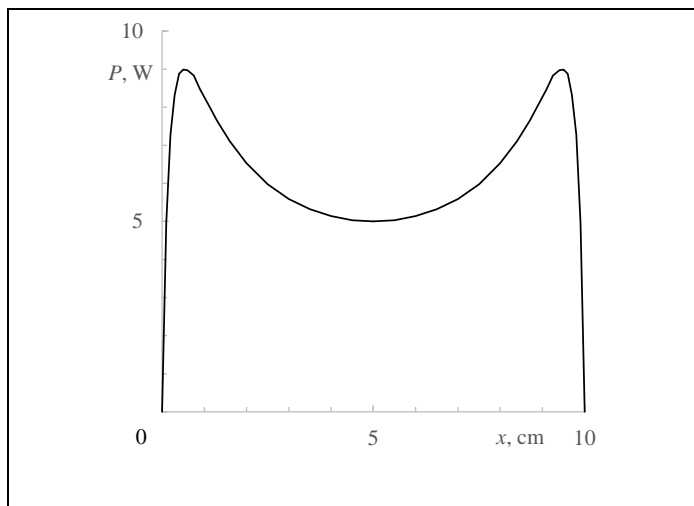
$$U_{max} = E - I_{min}r; U_{max} = 6 - 1 \cdot 1 = 5 \text{ (V)}.$$

Galia reostate:

$$P(x) = I^2 \frac{R_1 R_2}{R} = \frac{E^2 R x (l - x)}{\left[r + \frac{R x (l - x)}{l^2} \right]^2 l^2};$$

$$P(x) = \frac{6^2 \cdot 20 x (10 - x)}{\left[1 + \frac{20 x (10 - x)}{100} \right]^2 100} = \frac{7,2 x (10 - x)}{[1 + 0,2 x (10 - x)]^2}.$$

Šios funkcijos grafikas:

Užduoties aiškinamąjį sprendimą pateikė jos autorius doc. dr. Stasys Tamošiūnas.

▲ Šis tekstas svetainėje www.olimpas.lt nuolat skelbiamas nuo 2020 09 08.

Turnyro dalyvių sprendimų aptarimas / FT7-13 ▼

Užduotį teisingai išsprendė dauguma turnyro dalyvių. Du dalyviai galios priklausomybėje nuo reostato šliaužiklio padėties neanalizavo jos staigaus kitimo šliaužikliui esant labai arti reostato galų.

Užduoties sprendimų aptarimą parengė jos autorius doc. dr. Stasys Tamošiūnas.

▲ Šis tekstas svetainėje www.olimpas.lt nuolat skelbiamas nuo 2020 09 08.

Sprendimų vertinimo kriterijų ir jų verčių lentelė / FT7-13 ▼

Nr.	Sprendimų vertinimo kriterijus	Vertė balais
1.	Šaltinio gnybtų įtampa	3
2.	Elektros srovės galia varžuose	3
3.	Pokyčiai po veiksmų	4
4.	Pateikta ne pagal reikalavimus	-1
5.	Netikslumai (kiekvienam iš kriterijų Nr.1-3)	iki (-1)
Didžiausias galimas sprendimų įvertinimas		10

Sprendimų vertinimo kriterijų ir jų verčių lentelę parengė užduoties autorius doc. dr. Stasys Tamošiūnas.

▲ Šis tekstas svetainėje www.olimpas.lt nuolat skelbiamas nuo 2020 09 08.